

Nr 87.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsbidrag till slöjdundervisning i högre folkskolor; given Stockholms slott den 19 februari 1915.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels medgiva, att understöd för undervisning i slöjd vid statsunderstödda högre folkskolor må från och med år 1916 enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, utgå såsom bidrag till lärarens avlöning med ett belopp av 1 krona 50 öre för undervisningstimme, dock med högst 324 kronor årligen för varje skola eller slöjddavdelning, allt under följande villkor:

att undervisningen är anordnad i lämpliga slöjdarter och anpassad för det åldersstadium, som den högre folkskolan avser, samt huvudsakligen utgör en vidare utveckling i praktisk riktning av folkskolans undervisning i slöjd;

att slöjdundervisningen i varje skola eller slöjddavdelning pågår minst 60 och högst 216 timmar årligen utöver den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda tiden; dock att av sistnämnda tid ytterligare högst 216 timmar årligen eller 6 timmar varje vecka må kunna användas till undervisning i slöjd;

att antalet slöjdande lärjungar i skolan vid läsårets början utgjort minst 10 gossar eller 10 flickor och att de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen eller, om antalet gossar eller flickor i skolan icke uppgått till 10, att samtliga i skolan inskrivna gossar eller flickor, så länge de under året tillhört skolan och prövats skäligen kunna deltaga i undervisningen, deltagit däri;

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 1 saml. 76 häft. (Nr 87.)

att om i dylik skola antalet slöjdande lärjungar är så stort, att de uppdelats på avdelningar, statsbidrag må utgå för varje avdelning, om de slöjdande i avdelningen vid läsårets början uppgått till minst 10 och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen;

att undervisningen bestrides av lärare och lärarinnor, som enligt prövning av folkskolöverstyrelsen äga därför nödiga insikter och behöflig duglighet; samt

att läroplan för slöjdundervisningen blivit av folkskolöverstyrelsen godkänd;

dock med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från nämnda villkor ägt rum;

dels ock på ordinarie stat under riksstatens åttonde huvudtitel uppföra ett förslagsanslag å 10,000 kronor med titel: Till anordnande av slöjd i högre folkskolor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Föredragande departementschefen, statsrådet Westman anförde:

I den till innevarande års riksdag avlåtna statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 152, föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition om anslag för anordnande av undervisning i slöjd vid högre folkskolor, för berörda ändamål beräkna på ordinarie stat ett förslagsanslag av 10,000 kronor. Sedan ytterligare utredning i detta ärende blivit avvägbragt, anhåller jag att få ånyo anmäla detsamma för avlåtande av framställning till riksdagen.

Jag vill då till en början erinra, hurusom sedan en längre tid tillbaka äro å ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda särskilda förslagsanslag, för år 1915 respektive 440,000 och 315,000 kronor, till anordnande av dels manlig, dels kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola

Slöjdunder-
visning i
högre folk-
skolor.

eller särskild slöjdskola. Bestämmelser rörande bidrag från dessa anslag äro meddelade i kungl. kungörelse den 16 juni 1906 angående statsbidrag för undervisning i slöjd med däri sedermera vidtagna ändringar. Jag torde här böra inledningsvis meddela det huvudsakliga i dessa bestämmelsers innehåll.

Skoldistrikt, som i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd, må för varje sådan skola, i vilken under ett kalenderår minst tio gossar eller tio flickor varit för deltagande i slöjdundervisningen vid varje lästermins början inskrivna och, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit uti denna undervisning, av statsmedel erhålla till lärarens eller lärarinnans avlöning ett bidrag för samma år, när fråga är om slöjd för gossar, efter sextio öre för slöjdtimme med högst åttioen kronor och, när fråga är om slöjd för flickor, efter trettio öre för slöjdtimme med högst fyrtio kronor 50 öre, dock under villkor: att slöjden för gossar bestått i träslöjd eller annan lämplig slöjdart, och att slöjden för flickor bestått i stickning, linnesömnad, stoppning och lappning samt, där omständigheterna så medgivit, klädsömnad, spånad, vävning och flättningsarbeten, att, enligt intyg av statens vederbörande folkskolinspektör, slöjdundervisningen varit anordnad på ändamålsenligt sätt, utan att undervisningen i folkskolans övriga läroämnen därigenom eftersatts, att samma undervisning under året pågått minst ethundra timmar, fördelade på minst tjugusex veckor med två till sex timmar i veckan och högst fyra timmar om dagen, samt att tiden för slöjdundervisningen sammanfallit med arbetstiden i den skola, till vilken de slöjdande hört, eller ock till en del med denna och till återstående delen, dock ej mer än en fjärdedel, med arbetstiden i småskola eller fortsättningskola inom distriktet (§ 1).

Om i dylik folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola antalet av de i slöjdundervisningen deltagande varit så stort, att de för denna undervisning fördelats på två eller flera avdelningar, må skoldistriktet för varje slöjdavdelning, i vilken antalet slöjdande uppgått till minst femton, erhålla understöd av statsmedel enligt samma beräkningsgrund och på samma villkor, som i § 1 säges (§ 2).

Statsbidrag enligt föregående bestämmelser må utgå, även om antalet slöjdande gossar eller flickor i en folkskola eller mindre folkskola icke uppgått till tio, såvida samtliga i folkskolan eller i folkskolavdelningen inskrivna gossar eller flickor, så länge de under året tillhört skolan och skäligen prövats kunna deltaga i slöjdundervisningen, däri deltagit, eller om i skola, där slöjdundervisningen meddelats i särskilda slöjdavdelningar, någon eller några sådana haft ett mindre antal elever än femton, i vilken senare händelse statsbidrag må utgå för så många avdelningar, som skulle hava uppkommit, om de slöjdande uppdelats i avdelningar enligt § 2, dock icke för flera än som vid skolan i verkligheten förefunnits (§ 3).

Har slöjdundervisning anordnats å allenast en av de stationer, mellan vilka flyttande skola flyttar, eller i endast en avdelning av sådan fast skola, vilkens särskilda avdelningar undervisas olika tider, eller har i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola eller i slöjdavdelning av dylik skola slöjdundervisning begynt under en så framskriden del av ett kalenderår, att den av denna anledning ej kunnat under samma år meddelas så lång tid, som föreskrives i § 1, äger skoldistriktet, därest de i samma § stadgade villkoren i övrigt uppfyllts, erhålla statsbidrag, beräknat så som omförmäles i § 1, såvida undervisningen pågått minst femtio timmar, fördelade på minst tretton veckor (§ 4).

Något särskilt anslag för undervisning i slöjd utgår däremot icke till de högre folkskolorna. Dessa skolor åtnjuta understöd från ett å ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppfört förslagsanslag, i 1915 års riksstat 75,000 kronor, och gälla därom i huvudsak följande bestämmelser, meddelade genom kungl. kungörelse den 28 juni 1907 angående anslag till högre folkskolor med däri genom kungl. kungörelse den 12 september 1913 vidtagna förändringar:

Av anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå till skolor, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt iurättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning, utan att barnen därigenom dragas från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning för duglighet och härdighet vid arbete. Understödet kan för varje skola utgå dels till högst dubbla beloppet av vad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock högst 1,200 kronor årligen för varje årsklass och för varje skola ej överskridande 4,800 kronor om året, samt ytterligare 1,200 kronor för år till parallellavdelning av årsklass, dock att sådant understöd må utgå till endast en parallellavdelning av en och samma årsklass och att, om sådant understöd skall kunna erhållas, sammanlagda antalet lärjungar i årsklassens båda avdelningar skall utgöra minst 36, dels ock därutöver två tredjedelar av föreskrivna ålderstillägg till lärares avlöning (§ 1).

I högre folkskola skall undervisningen fortgå trettio veckor varje år, därest ej Kungl. Maj:t på gjord ansökning annorlunda bestämmer (§ 5).

Såsom jag erinrat i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, varav utdrag var bifogat innevarande års statsverksproposition, hade emellertid i en vid 1908 års riksdag väckt motion föreslagits, att riksdagen ville besluta, att statsbidrag för undervisning i slöjd måtte på samma villkor, som gällde för andra folkundervisningsanstalter, även medgivas åt de högre folkskolorna, och att §§ 1—4 i kungörelsen den 16 juni 1906 angående statsbidrag för undervisning i slöjd fördenskull måtte erhålla viss ändrad lydelse.

I skrivelse den 1 juni 1908 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 30, yttrade riksdagen med anledning härav följande:

I likhet med motionären ansåge riksdagen frågan om beredande av statsbidrag för undervisning i slöjd vid de högre folkskolorna vara av beaktansvärd natur, och hölle riksdagen före, att en ökad möjlighet till erhållande av sådan undervisning skulle, förutom den direkta fördel, eleverna därav komme att hämta, i sin mån bidraga till att göra denna skolform, som otvivelaktigt icke kunde anses hittills hava vunnit den anslutning, som från början varit med densamma avsedd, mera använd. Då i motionen emellertid icke föreläge någon utredning om de kostnader, som skulle bliva en följd av de av motionären föreslagna förändrade bestämmelserna i kungörelsen den 16 juni 1906, hade riksdagen icke ansett sig kunna omedelbart bifalla motionen, utan länge riksdagen anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande frågan om

beredande av statsbidrag för meddelande av undervisning i slöjd vid högre folkskola samt, efter verkställd utredning i ärendet, för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som av omständigheterna kunde anses påkallat.

Över denna riksdagens skrivelse inhämtades på sin tid utlåtanden från vederbörande domkapitel och Kungl. Maj:ts befallningshavande. Domkapitlen hörde folkskolinspektörerna, och befallningshavandena inhämtade yttranden från styrelserna för de högre folkskolor, som voro i verksamhet år 1908. Därefter avgåvos utlåtanden i ärendet av folkskolöverstyrelsen den 21 december 1914 och av statskontoret den 8 februari 1915.

Samtliga hörda *domkapitel* och *länsstyrelser* hava tillstyrkt, att statsbidrag måtte beviljas till slöjdundervisning i högre folkskolor.

Domkapitlen hava i allmänhet förordat, att statsbidraget måtte utgå till samma belopp och på samma villkor, som vore fastställda i fråga om folkskolan. Göteborgs domkapitel har emellertid uttalat sig för att statsbidraget måtte utgå med 1 krona i timmen för gosslöjd och med 50 öre i timmen för flickslöjd.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Blekinge, Älvsborgs, Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län hava förordat de belopp för bidraget och de villkor för dess utgående, som gälla beträffande folkskolan.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har framhållit, under hänvisning till § 1 i författningen om högre folkskolan, att de högre folkskolornas uppgift egentligen skulle vara att meddela intellektuell bildning, under det att lärjungarnas praktiska uppfostran besörjdes av hemmen, men att med den utsträckta årliga lärotid, som dessa skolor under senare tid erhållit, slöjdundervisning mycket väl kunde medhinnas och utan tvivel vore för lärjungarna synnerligen gagnelig.

Länsstyrelserna i Jönköpings, Gottlands, Kristianstads, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län hava såsom sin mening uttalat, att den slöjdundervisning, som komme att meddelas i högre folkskolan, borde för att fylla sitt ändamål vara högre kvalificerad än folkskolans och att andra bestämmelser om statsbidrag därför erfordrades. Särskilt har framhållits, att undervisningen borde hava en praktisk läggning, så att den anslöte sig till det praktiska livets behov, och att kravet på lärarnas utbildning i ämnet därför borde ställas högre än i fråga om folkskolan, samt att statsbidraget med hänsyn härtill borde vara rikligare.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har uttalat sig för att statsbidraget borde sättas avsevärt högre men har icke ansett sig kunna föreslå något bestämt belopp; länsstyrelsen i Kristianstads län har förmenat, att statsunderstödet till slöjd borde utgå efter samma grunder, som varit bestämmande för statsbidraget till övriga ämnen i högre folkskolan, och Hallands länsstyrelse har föreslagit, att till gosslöjd måtte utgå 1 krona och till flickslöjd 50 öre i timmen.

Några av länsstyrelserna hava uttalat den meningen, att de villkor för erhållande av statsbidrag, som gällde för folkskolan, delvis vore mindre lämpliga, då fråga vore om de högre folkskolorna. Detta vore isynnerhet fallet beträffande bestämmelsen, att denna undervisning skulle hava pågått minst ett hundra timmar, fördelade på minst tjugusex veckor; det hade nämligen visat sig vara behöfligt, att styrelserna hade frihet att anordna undervisning i slöjd med ett mindre antal timmar.

Vissa av de länsstyrelser, som ej helt anslutit sig till motionärens förslag, hava framhållit, att för den skolart, som här är i fråga, behövdes en särskild författning

rörande slöjdundervisning lika väl som för skolans anordning i allmänhet. Södermanlands länsstyrelse anför som grund för en sådan mening, att en högre folkskola kan i olikhet med folkskolan vara gemensam för flera skoldistrikt.

Av de *styrelser för högre folkskolor*, som blivit av länsstyrelserna hörda i ärendet, hava alla, utom styrelserna för Klinte och Sunne högre folkskolor, vilka uttalat sig avstyrkande, mer eller mindre utförligt uttalat sig för att statsbidrag för slöjd måtte erhållas. Nyssnämnda båda styrelser hava som skäl för sitt avstyrkande anført, att den undervisning i slöjd, som lärjungarna tidigare erhållit i folkskolan, syntes vara tillfyllest.

Flera skolstyrelser framhålla med styrka, att slöjdundervisningen är ett för den högre folkskolan oumbärligt ämne, som bör hava större utrymme i denna skolart än i andra. Lärjungarnas förkunskaper från folkskolan, deras mognare ålder och föräldrarnas önskan, att deras barn måtte få lära något, som de hava praktisk nytta av i livet, gör, att ämnet bör med stor framgång kunna handhavas i högre folkskolan. Tillika lämnas meddelanden om de synnerligen goda resultat, som vid slöjdundervisning vunnits i högre folkskolor, där sådan undervisning varit anordnad.

Styrelserna för Tomelilla, Vetlanda, Tranås och Huskvarna högre folkskolor yttra sig rörande lärokurser, undervisningsmaterieell och inventarier samt lärarkompetens och motivera därmed hemställan om högre statsbidrag, än som utdelas för slöjd i folkskolan. Styrelsen för Tranås högre folkskola anser, att statsbidraget bör utgå med 1 krona 50 öre i timmen för gosslöjd och 1 krona i timmen för flickslöjd; och styrelsen i Huskvarna förmenar, att med den utveckling av slöjden, som på detta stadium bör eftersträvas och enligt mångårig erfarenhet kan uppnås i fråga om såväl flickslöjd som gosslöjd, flickslöjden kräver samma kostnad som gosslöjden, varför någon verklig grund för olika statsbidrag ej finnes på detta stadium.

Samtliga de *statens folkskolinspektörer*, vilkas yttranden inhämtats i ärendet, hava anslutit sig till motionens syfte. Flera inspektörer framhålla, att undervisningen i detta ämne likaväl som i högre folkskolans övriga ämnen bör vara en fortsättningskurs utöver vad som inhämtas i folkskolan; andra betona även, att slöjdundervisningen i högre folkskolan bör hava en särskilt praktisk läggning.

Sälunda anför dåvarande folkskolinspektören, kyrkoherden G. Kellström, Visby stift, att med den frihet att ordna undervisningen vid dessa undervisningsanstalter, som gällande författningar medgäve vederbörande skolstyrelser, torde lämplig tid till slöjdundervisning kunna utau större svårighet beredas. Dock torde beträffande arten av nämnda undervisning böra betonas, att den borde vara praktisk i egentligaste mening, det vill säga fortbygga på den grund, som borde vara lagd i folkskolan, och så vitt möjligt hålla sig till sådana föremål, som lärjungarna hade direkt användning för i det praktiska livet, i vilket de flesta av dem efter slutad skolkurs omedelbart inträdde.

Folkskolinspektören Ernst Vestberg, Uppsala stift, anför bland annat, att då den högre folkskolans uppgift vore att utgöra en överbyggnad på den egentliga folkskolan, intet ämne i densamma borde vara likställt med samma ämne i folkskolan. Den högre folkskolan finge nämligen icke sjunka ned till att bliva en ersättning för folkskolan eller en repetition därav. Särskilt vore slöjdundervisningen ett sådant ämne, som kunde under årtal hållas nere på det rent elementära stadiet, om läraren eller lärariunan hade sådan läggning, men det kunde ock i mån av elevernas utveckling, fysisk och andlig, fortskrida i allt mera praktisk och efter deras olika levnadsförhållanden lämpad riktning. Denna senare väg vore mest överensstämmande med den

högre folkskolans ändamål, och därför syntes det nödigt, att detta framhöllas i en särskild författning. Från arbetsledare och målsmän för vissa yrken och näringar hade framhållits behovet av yrkesskolor för den uppväxande ungdomen, något som borde beaktas, då fråga vore om slöjdundervisning vid högre folkskolor. — Flera omständigheter gjorde, att bestämmelserna i 1906 års kungörelse angående statsbidrag för undervisning i slöjd ej annat än som nödfallsutväg lämpade sig för slöjdundervisningens införande vid de högre folkskolorna. Lärotiden vore där bestämd till högst 135 timmar, beräknade efter ungefär 4 timmar för vecka under 34½ veckor. Då lärotiden vid högre folkskola kunde utgöra endast 30 veckor, skulle salunda antingen timmarnas antal för vecka ökas, vilket kunde komma att inkräkta på övriga ämnen, eller också minskat bidrag erhållas. Om det för närvarande utgående arvodet för timme, 60 öre för manlig och 30 öre för kvinnlig slöjd, kunde anses tillräckligt, då slöjden befunnit sig på det elementära stadiet och i regel sköttes av skolans egna lärarkrafter, måste det anses för lågt, om särskilda för fortsatt slöjd eller yrkesundervisning utbildade, fullt kompetenta lärarkrafter skulle anställas. Antalet lärjungar vore för närvarande bestämt till minst 15, då slöjden måste delas på avdelningar, varigenom två avdelningar ej kunde erhållas, förrän 30 lärjungar deltog. För vanlig småslöjd kunde utrymme beredas åt ett antal av något över 20 i en vanlig slöjdsal, men om fortsatt slöjdundervisning skulle anordnas, såsom enklare möbel- och redskapstillverkning, väv- och färgningskurser m. m., torde indelning i grupper böra medgivas vid ett lägre lärjungeantal, till exempel 10 lärjungar för varje avdelning.

Folkskolöverstyrelsen har i sitt ovanberörda utlåtande henställt, att Kungl. Maj:t täcktes göra framställning till riksdagen om beviljande av ett förslagsanslag å 10,000 kronor till understöd för undervisning i slöjd vid statsunderstödda högre folkskolor att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, utgå såsom bidrag till lärares avlöning med ett belopp av 1 krona 50 öre för undervisningstimme, dock med högst 324 kronor årligen, allt under följande villkor:

att undervisningen är anordnad i lämpliga slöjdarter och anpassad för det åldersstadium, som högre folkskolan avser, samt, i den mån så kan ske, utgör en vidare utveckling i praktisk riktning av folkskolans undervisning i slöjd;

att den slöjdundervisning, för vilken statsbidrag utgår, i varje skola eller skolavdelning pågår minst 60 och högst 216 timmar årligen utöver den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda tiden; dock att ytterligare högst 216 timmar årligen eller 6 timmar varje vecka må kunna av den övriga lärotiden användas till undervisning i slöjd;

att antalet slöjdande lärjungar i skola, för vilken statsbidrag till undervisning i slöjd utgår, vid läsårets början utgjort minst tio gossar eller tio flickor och att de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen eller, om antalet gossar eller flickor i skolan icke uppgått till tio, att samtliga i skolan inskrivna gossar eller flickor,

så länge de under året tillhört skolan och prövats skäligen kunna deltaga i undervisningen, deltagit däri;

att om i dylik skola antalet slöjdande lärjungar är så stort, att de uppdelats på avdelningar, statsbidrag må utgå för varje avdelning, om de slöjdande i avdelningen vid läsårets början uppgått till minst tio och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen;

att undervisningen bestrides av lärare och lärarinnor, som enligt prövning av folkskolöverstyrelsen äga därför nödiga insikter och behöfelig duglighet; samt

att läroplan för slöjdundervisningen blivit av folkskolöverstyrelsen godkänd.

Till stöd för denna sin hemställan har folkskolöverstyrelsen anfört följande:

I likhet med vad länsstyrelsen i Malmöhus län anfört ansåge överstyrelsen, att högre folkskolans praktiska läggning främst funne sitt uttryck i att lärjungarna ägde tillfälle att, såsom det hette i § 1 av den för dessa skolor grundläggande kungörelsen den 28 juni 1907, inhämta ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning utan att dragas från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning för duglighet och hårdighet vid arbete. Men under de förhållanden, som nu rädde i de flesta hem, kunde det icke väntas, att de ungas behov av praktisk utbildning skulle kunna i behöfelig grad tillgodoses ensamt genom hemmens försorg. Tvärtom hade det länge varit erkänt, att hemmen även i detta avseende merendels vore hänvisade till skolans hjälp. Därför hade undervisning i slöjd av olika slag ävensom i huslig ekonomi upptagits redan i folkskolan och tilldelats understöd ej blott av staten utan ofta även av landstingen. Hade det varit behöfligt att lämna hemmen denna hjälp för de praktiska anlagens utveckling redan å barnstadiet, vore det tydligt, att ett sådant stöd vore ej mindre behöfligt i fråga om det åldersstadium, för vilket högre folkskolan vore avsedd.

Den nära nog enstämmiga meningen till förmån för statsbidrag till slöjd vid högre folkskolan bland dem, vilkas yttranden inhämtats rörande riksdagens föreliggande skrivelse, syntes sålunda vara väl grundad.

Beträffande särskilt frågan om slöjdundervisningens art och omfattning i den högre folkskolan har överstyrelsen yttrat:

Det syntes följa av denna skolarts natur av överbyggnad till folkskolan, att intet ämne i densamma kunde, om det skulle motsvara sin uppgift, i fråga om art eller omfattning inskränkas till vad som förekomme i folkskolan. Skulle lärjungarnas intresse för arbetet i skolan kunna hållas vaket och deras behov av fortskridande utveckling bliva tillgodosett, måste därför givetvis undervisningen i den högre folkskolan anpassas efter lärjungarnas mera utvecklade krafter och den börjande ungdomsålderns strävanden. Gällde denna synpunkt skolämnena i allmänhet, så vore det särskilt viktigt att fasthålla densamma i fråga om slöjdundervisningen. De ungas intressen och verksam-

hetslust vore nämligen under den ålder, som här vore i fråga, vanligen starkt riktade på det påtagliga och handgripliga, och därmed ock på det praktiska arbetet.

Flera länsstyrelser, skolstyrelser och folkskolinspektörer hade också betonat, att slöjdundervisningen i den högre folkskolan, för att kunna fylla sin uppgift, måste vara mera utvecklade och mera krävande än i folkskolan. Den kunde därjämte, på samma gång den liksom i folkskolan avsåge förfärdigandet av sådana föremål, som lärjungarna kunde hava direkt nytta och glädje av, i högre grad än som vore möjligt på barnstadiet taga sikte på de särskilda förhållandena å olika orter. Några skolstyrelser hade också betygat, att vid de skolor, som stode under deras ledning, synnerligen goda resultat vunnits med en slöjdundervisning av den beskaffenhet, som nu angivits.

För att slöjdundervisningen i den högre folkskolan skulle kunna fylla den uppgift, som med densamma syntes böra åsyftas, måste den alltså enligt vad nu anförts vara anpassad efter det åldersstadium, som denna skolart avsåge, och i den mån så kunde ske utgöra en fortsättning och vidare utveckling i praktisk riktning av folkskolans undervisning i ämnet.

För folkskolan vore bestämt, att slöjden skulle bestå för gossar i träslöjd eller annan lämplig slöjdart och för flickor i stickning, linnesömnad, stoppning och lappning samt, där omständigheterna så medgäve, klädsömnad, spånad, vävning och flätningens arbeten. Arbetet utfördes väsentligen med ledning av vid de olika skolorna använda modellserier, ordnade efter grundsatsen »från det lättare till det svårare». Den individuella hågen och fallenheten vore vanligen tillgodosedd genom till modellserien fogade parallellnummer.

En omsorgsfullt och ändamålsenligt uppgjord undervisningsplan vore icke mindre nödvändig för den högre folkskolan än för den egentliga folkskolan, men den förras karaktär av överbyggnad på folkskolan och därmed sammanhörande behov av anpassning efter lärjungarnas på detta stadium starkare framträdande individuella anlag ävensom efter skilda orters levnadsförhållanden nödvändiggjorde större frihet såväl vid modellseriernas uppgörande som vid valet av slöjdarter.

De slöjdarter, som främst borde komma i fråga, syntes vara för gossar svarvning och snickerislöjd, avseende förfärdigande av enklare möbler och husgeråd, samt metallslöjd, avseende enkla föremål och verktyg av järn och andra metaller, och för flickor klädsömnad och vävning ävensom förfärdigande i övrigt av textilarbeten för hemmet och till personligt behov.

Det vore givetvis av vikt, att slöjdarbetena förbereddes genom teckning och att nödig uppmärksamhet ägnades åt deras planläggning och utförande i enlighet med en god smak. Lika behövt vore uppenbarligen att beakta, att arbetena valdes så, att de i möjligaste mån kunde bliva lärjungarna själva eller deras anhöriga till glädje och nytta samt, i den mån så kunde ske, förberedde yrkesutbildning, varför ej blott noggrannhet och smak utan även raskhet och färdighet vid arbetens utförande borde eftersträvas.

I en del högre folkskolor torde omständigheter föreligga, som borde göra det möjligt att giva slöjdundervisningen en mera yrkesmässig karaktär. Detta syntes kunna bliva fallet, där till exempel ett flertal lärjungar tillhörde familjer, som hade sin bärning från ett och samma eller likartade yrken, eller där lärjungarna av annan anledning kunde antagas hava intresse av visst yrke eller en yrkesgrupp.

Av det anförda torde vara uppenbart, att stor frihet borde medgivas de särskilda skolorna ej blott i fråga om bestämmandet av de modellserier, som skulle tjäna till

ledning för undervisningen, utan även beträffande de slöjdarter, som för skolorna borde medföra rätt att utbekomma statsbidrag till slöjdundervisning. Då det svårligen kunde förutsättas, att hos skolstyrelsen i regel finnes den sakkunskap, som erfordrades för att avgöra, vilka slöjdarter borde ingå i undervisningen, syntes det lämpligt, att folkskolöverstyrelsen, som för slöjdundervisningen hade särskilt sakkunnigt biträde hos sig anställt, i varje särskilt fall granskade och godkände arbetsplanen.

I fråga om den tid, som borde ägnas åt slöjdundervisningen i den högre folkskolan, anför överstyrelsen följande:

Komme slöjdundervisningen att anordnas på det sättet, att i antydd utsträckning, allt efter olika lokala och andra förhållanden, de olika skolorna finge frihet att välja för varje skola lämpliga slöjdarter och bestämma modellserier, syntes detta böra förutsätta, att en motsvarande frihet lämnades vid bestämmandet av huru lång tid skulle anslås för ämnet.

De för folkskolan gällande bestämmelserna om rätt till statsbidrag, som innebure, att sådant erhöles för minst 100 och högst 135 timmar, fördelade på minst 26 veckor med två till sex timmar i veckan och högst fyra timmar om dagen, skulle, om de oförändrade tillämpades på de högre folkskolorna, i olika riktningar kunna bliva till hinder för en lämplig anordning av slöjden i dessa skolor. Deras yttre villkor vore nämligen andra än folkskolans, och därtill vore de i många fall sinsemellan vitt skilda i fråga om lärotid och organisation.

För vissa högre folkskolor, vid vilka slöjd endast i mindre utsträckning kunde upptagas å läroplanen, kunde det befinnas lämpligt att, såsom i statens realskolor och samskolor vore fallet, åt ämnet anslå en tid av i allmänhet endast två utanför den vanliga lästiden förlagda veckotimmar. I andra åter, där mera utrymme kunde beredas åt lärjungarnas praktiska utbildning, kunde det visa sig behöfligt, att ända till sex timmar i veckan utöver de vanliga lärotimmarna användes för slöjd.

Då lästiden för högre folkskolan vore bestämd att i allmänhet utgörå 30 veckor men i ett par fall en lästid av blott 26 veckor vore av Kungl Maj:t medgiven, kunde det visa sig nödvändigt att begränsa tiden till endast 60 timmar årligen, med förutsättning att det fåtal skolor, som vore i verksamhet under mindre än 30 veckor, under en eller annan vecka ansloge mera än två timmar i veckan åt ämnet. I andra fall däremot hade, likaledes genom medgivande av Kungl Maj:t, lästiden bestämts betydligt längre och omfattade i flera av de på senare tid upprättade högre folkskolorna 38 veckor årligen. Så lång lästid brukade emellertid vanligen medföra, att några dagar vid början av läsåret ansloges till arbetets ordnande och likaledes några dagar vid slutet av året till avslutningens förberedande. Någon tid åtginge också till utflukter och andra avbrott i det regelbundna arbetet. Till slöjdundervisningen kunde därför icke beräknas mera än 36 veckor. Den vid olika högre folkskolor förekommande olika lästiden medförde alltså, att årliga antalet utanför den vanliga lärotiden förlagda timmar för slöjdundervisning kunde komma att röra sig mellan 2 gånger 30 eller 60 och 6 gånger 36 eller 216 timmar.

Gäves, på sätt som ovan anförts, åt slöjden en mera yrkesmässig anordning, komme det dock säkerligen att visa sig ändamålsenligt, att tiden för densamma utsträcktes ännu längre. Tydligtvis måste med hänsyn härtill ett visst högsta antal timmar för slöjdundervisning fastställas. Likaså måste också förhållandet mellan tiden för slöjd och för övriga ämnen bestämmas.

I fråga om folkskolan hade det visat sig, att en slöjdundervisning av fyra timmar i veckan kunde förläggas utanför undervisningen i övriga ämnen, även där denna påginge 30 timmar i veckan. Och på det åldersstadium, som högre folkskolan avsåge, gäve också, såsom ovan antytts, erfarenheten vid handen, att sex slöjdtimmar kunde förläggas utanför den övriga undervisningen, i fall denna uppginge till högst 30 timmar i veckan. Att för denna ålder öka skolarbetet utöver 36 timmar torde icke vara tillrädligt. Skulle slöjden pågå mera än sex timmar i veckan, torde med hänsyn härtill tiden för skolans övriga ämnen böra minskas i motsvarande mån. Men om icke skolans allmänbildande uppgift skulle lida avbräck, torde icke mera än sex timmar kunna tagas från övriga ämnen, helst en utsträckt slöjdundervisning borde åtföljas av något rikligare tid för teckning. Sålunda skulle sammanlagt högst tolv veckotimmar kunna användas för slöjd och av dessa högst sex kunna förläggas utanför den vanliga lästiden, vilken i sådant fall ej finge uppgå till mera än 30 timmar i veckan.

Särskilt statsbidrag till slöjd kunde givetvis icke ifrågasättas annat än för den tid, som förlades utanför den vanliga, i vederbörlig ordning fastställda lärotiden.

Enligt vad ovan anförts skulle sålunda lägsta årliga antalet timmar, för vilka statsbidrag komme att utgå, bliva 60 och det högsta 216.

Vad anginge de lärarkrafter, som erfordrades för slöjdundervisningens bedrivande efter de grunder, som av överstyrelsen sålunda angivits, yttrar överstyrelsen följande:

Det vore tydligt, att en slöjdundervisning av denna art förutsatte hos läraren en mångsidigare och grundligare utbildning, än som erfordrades på det lägre stadiet. Det nära sambandet mellan teckning och slöjd och de krav, som båda dessa ämnen ställde på läraren, gjorde det önskvärt, att särskild fackbildad lärarkraft anställdes i dessa ämnen såväl för gossar som för flickor.

Fråga uppstode då, om lärarkrafter av denna art kunde erhållas vid skolor av den jämförelsevis ringa omfattning, som flertalet högre folkskolor hade. Där en högre folkskola endast hade en avdelning gossar och en avdelning flickor, kunde det givetvis komma att erbjuda svårigheter att erhålla lämpliga lärare, alldenstund skolan ej kunde erbjuda full tjänstgöring. Denna svårighet torde dock ofta kunna övervinnas därigenom, att läraren erhöle kompletterande anställning i andra skolor. Stundom torde befattningen kunna anförtros åt en för undervisning intresserad och lämplig yrkesutövare, som jämväl hade utöver den rena yrkesfärdigheten för ändamålet erforderlig teknisk utbildning. Där skolslöjden, på sätt ovan nämnts, fått en i viss mån yrkesmässig karaktär, kunde tydligen den sistnämnda utvägen oftare och med mera fördel användas.

Med här framhållna krav på lärarnas duglighet bleve det uppenbarligen nödigt att fordra större och noggrannare bestämd kompetens för anställning, än vad som gällde för meddelande av slöjdundervisning på barnstadiet. Då emellertid någon viss lärokurs med därpå grundad examensprövning, motsvarande dessa krav, icke för närvarande finnes och ej heller kunde väntas bliva anordnad under den närmaste tiden, syntes det lämpligast, att behörighet för sådan anställning i varje fall söktes på liknande sätt, som i en del fall skedde i fråga om ordinarie anställning som ämneslärare vid högre folkskola. Med hänsyn till behovet av slöjdens anpassning för en bestämd skola kunde det därvid givetvis komma att visa sig nödvändigt, att behörigheten även erhöle en motsvarande begränsning. Då här icke annat än i mera sällsynta undan-

tagfall kunde bliva fråga om ordinarie anställning, torde meddelandet av behörigheten lämpligen kunna uppdragas åt överstyrelsen.

Överstyrelsen har vidare yttrat sig om kostnaden för en undervisning av ifrågavarande slag samt om storleken av det statsbidrag, som därav betingades, och i sådant avseende anfört följande:

Att kostnaden för en slöjdundervisning av här berörda beskaffenhet måste bliva väsentligen större än för den, som meddelades i folkskolan, vore uppenbart. Utom de högre kvalificerade lärarkrafterna komme härvid även i betraktande lokalernas, inventariernas och materiellens beskaffenhet. Det sade sig självt, att för klädsömnad och vävning fordrades helt annan utrustning än för sömnad av ett förkläde eller ett linne, ävenså att svarvning, möbelsnickeri, filning och smide icke kunde utföras med samma hjälpmedel som slöjden i folkskolan.

Den nödvändiga större kostnaden för lärarnas avlöning påkallade givetvis ett högre statsbidrag. Flera av de myndigheter, skolstyrelser och folkskolinspektörer, som yttrat sig i ärendet, hade också framhållit, att de för folkskolans slöjdundervisning beviljade statsbidragen av 60 öre för lärotimme, som avsåge gosslöjd, och 30 öre för lärotimme, som avsåge flickslöjd, vore otillräckliga för högre folkskolan. Ett större statsbidrag till läraravlöningen vore så mycket nödvändigare, som, enligt vad nyss framhållits, kostnaderna för lokaler och materiell vid högre folkskolan måste bliva väsentligen större än vid folkskolan. Som skäl för högre anslag i förevarande fall hade ock erinrats därom, att anslaget till högre folkskolan i det hela alltid varit jämförelsevis högre än till folkskolan.

I samma riktning talade också den omständigheten, att slöjdundervisningsanslagen till de allmänna läroverken utginge till lärare i manlig slöjd med 150 kronor för två veckotimmar, eller i det närmaste 2 kronor i timmen. Likväl avsåge denna undervisning även barnstadiet och torde icke i allmänhet ens på ungdomsstadiet komma i jämnhöjd med vad som här avsåges för högre folkskolan.

Vad anginge det förhållandet, att vid undervisningen på begynnelsestadiet anslaget till gosslöjd vore dubbelt mot till flickslöjd, kunde skäl för en dylik skillnad visserligen beträffande detta stadium anses förefinnas i större kostnader ej mindre för lokaler och materiell än för avlöning, men denna skillnad förefunnas icke vid en väl ordnad undervisning av det slag, som här avsåges. Denna krävde fullt ut lika stora kostnader för flickslöjden som för gosslöjden. Då någon lägre kostnad för flickslöjden icke kunde beräknas, syntes icke skäl föreligga för lägre anslag till densamma.

Om hänsyn toges till vad här anförts angående den avsedda undervisningens art och därav betingade krav på lärarens kunskaper och duglighet samt den avlöning, som gällde för ämnet vid allmänna läroverk, torde lärararvodet icke kunna beräknas lägre än till 2 kronor i timmen. Lades därtill utgifterna för lokal, inventarier och materiell, bleve kostnaderna så stora, att statsbidraget syntes böra sättas till 1 krona 50 öre för undervisningstimme, om det skulle kunna förväntas, att vad som därutöver erfordrades skulle täckas genom kommunalt anslag.

Givet vore, att om staten skulle åtaga sig så betydande utgifter för slöjdundervisningen i högre folkskolan, betryggande bestämmelser borde uppställas för att undervisningen alltjämt komme ett skäligt antal lärjungar till godo. För folkskolan gällde, att antalet slöjdande lärjungar i skola, för vilken statsbidrag till undervisning i slöjd utginge, skulle vid läsårets början utgöra minst tio gossar eller tio flickor, och att de,

så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen, eller om antalet gossar eller flickor icke uppgått till tio, att samtliga i skolan inskrivna gossar eller flickor, så länge de under året tillhört skolan och prövats skäligen kunna deltaga i undervisningen, också deltagit däri. Vidare vore bestämt, att om de slöjdande gossarnas eller flickornas antal vore så stort, att de mest uppdelas i avdelningar, statsbidrag utginge till varje avdelning såsom för en skola, om lärjungarnas antal i avdelningen vid läsårets början uppgått till minst femton och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen.

Dessa bestämmelser syntes vara lämpliga även för högre folkskolan, utom vad anginge minsta antalet lärjungar för statsbidrags åtnjutande, där uppdelning i avdelningar ägt rum. Bestämmelser, som ledde till att ända till trettio lärjungar måste undervisas tillsammans, innan delning finge företagas, kunde vara försvarliga med den jämförelsevis mindre svårskötta slöjd, som övades på barnstadiet, men kunde däremot icke utan att menligt inverka på undervisningens beskaffenhet tillämpas i högre folkskolan. Att undervisa så många lärjungar samtidigt exempelvis i vävning eller i metallsvärkning vore givetvis alldeles utförbart, om lärjungarna skulle kunna givas jämn sysselsättning. Icke heller kunde därför nog rymliga lokaler erhållas. Därför syntes uppdelning i avdelningar böra få äga rum, så snart antalet uppginge till tjugu.

Kostnaden för slöjdundervisning i högre folkskolan, i enlighet med vad här anförts, kunde givetvis blott ungefärligen beräknas.

I de 36 högre folkskolor, som för närvarande vore i verksamhet, funnes 80 läsavdelningar med skild undervisning. De flesta av dessa bestode av både gossar och flickor, vilka givetvis måste bilda skilda slöjdavdelningar. Där samundervisning icke ägde rum, vore läsavdelningarna för närvarande så stora, att de på grund därav komme att delas i två slöjdavdelningar. Kunde man nu tänka sig, att slöjdundervisning infördes i samtliga skolavdelningar, skulle alltså statsbidrag komma att utgå till ungefär 160 slöjdavdelningar. Men härvid vore först och främst att märka, att det icke vore antagligt, att undervisning i slöjd komme att införas i samtliga högre folkskolor, och därtill komme vidare, att det icke kunde förutsättas, att slöjdundervisning så ordnad, att statsunderstöd skulle kunna erhållas, infördes omedelbart, sedan anslag för ändamålet blivit beviljat. Även om övertygelsen om slöjdens betydelse vore hos skolstyrelser och anslagsbeviljande kommunala korporationer allmän, krävdes det i allt fall tid att anskaffa lokaler, inventarier och lärarkrafter. Endast ett mindre antal skolor kunde därför antagas få del av anslaget under den närmaste tiden.

Vissa avdelningar i skolor med samundervisning, vilken skolform mest förekomme i mindre samhällen, hade därtill så ringa barnantal, att två avdelningar kunde antagas komma att undervisas tillsammans. Av nu anförda skäl komme säkerligen icke mera än omkring 50 slöjdavdelningar redan första året i den ställning, att de kunde erhålla statsunderstöd. Icke heller kunde det antagas, att något större antal avdelningar komme att använda sig av hela den föreslagna tiden av 216 timmar om året eller av sex timmar i veckan. Säkerligen bleve det lika många, som till en början stannade vid blott två timmar. De flesta komme antagligen att använda omkring fyra timmar i veckan. Som medeltal torde därför kunna antagas fyra timmar i veckan. Med hänsyn till vad som ovan sagts torde som medeltal för år 1916 kunna beräknas en lärotid av 34 veckor.

För år 1916 skulle efter denna beräkning erfordras anslag för 50 avdelningar med ett medelbelopp av 204 kronor eller 10.200 kronor, vadan ett förslagsanslag av 10,000 kronor borde vara för ändamålet tillräckligt.

Slutligen anför överstyrelsen:

Med de mångskiftande förhållanden, under vilka högre folkskolan arbetade, kunde det i särskilda fall lätt inträffa, att ehuru slöjdundervisningen i alla väsentliga avseenden vore ordnad såsom ovan angivits, en eller annan mindre avvikelse måst äga rum. Under sådana omständigheter vore det önskvärt, att Kungl. Maj:t ägde att det oaktat meddela understöd. Med anledning härav syntes hemställan böra göras därom, att i likhet med vad som skett genom riksdagens skrivelse nr 144 år 1906 angående statsbidrag för anordnande av undervisning i slöjd för folkskola, Kungl. Maj:t måtte medgivas rätt att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål, utan hinder därav att någon avvikelse från ovan nämnda grunder ägt rum.

Statskontoret har i sitt ovanberörda utlåtande i ärendet yttrat följande:

I fråga om storleken av det statsbidrag, folkskolöverstyrelsen föreslagit till slöjdundervisningen vid de högre folkskolorna, torde visserligen denna undervisning, om den ordnades i enlighet med överstyrelsens hemställan, kräva mer kvalificerade lärarkrafter samt dyrbarare inventarier och materiell än slöjdundervisningen i folkskolorna; och torde av denna anledning statsverkets bidrag skäligen böra sättas högre än det, som utginge till sistnämnda undervisning. Men det syntes dock kunna ifrågasättas, om skillnaden borde göras så stor som enligt överstyrelsens förslag, vilket innebure, att statsbidraget till slöjdundervisning i högre folkskolor skulle i fråga om gosslöjd bli 2½ gånger och beträffande flickslöjd 5 gånger så högt som det till slöjdundervisningen vid folkskolorna utgående statsbidraget.

I sådant avseende torde kunna framhållas, att varken motionären eller riksdagen syntes hava för de högre folkskolornas vidkommande tänkt sig ens någon ökning i statsbidraget samt att flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna icke heller påyrkat någon sådan ökning. Där höjning föreslagits, hade vidare i allmänhet förutsetts, att bidraget till flickslöjd skulle utgå med lägre belopp än till gosslöjd.

Vad särskilt flickslöjden beträffade omfattade denna enligt gällande bestämmelser redan i folkskolan, »där omständigheterna så medgäve», klädsömnad, spånad och vävning eller alltså ungefär samma slöjdarter, som skulle bedrivas i högre folkskolorna. Vid sådant förhållande måste en femdubbling för dessas del av statsbidraget till flickslöjd anses innebära en väl kraftig ökning och torde inom kort komma att medföra krav på en väsentlig höjning av statsbidraget till flickslöjden vid folkskolorna, en höjning, som, då statsutgifterna för sistnämnda slöjd redan med nuvarande bidragsbelopp av 30 öre i timmen för år 1913 överstege 300,000 kronor, skulle ur kostnadsynpunkt få en avsevärd betydelse.

Statskontoret ansåge sig därför böra hemställa, huruvida ej statsbidraget till slöjdundervisning i de högre folkskolorna borde sättas lägre än vad folkskolöverstyrelsen föreslagit, med iakttagande därvid, att bidraget till undervisning i flickslöjd bleve proportionsvis mindre än till gosslöjd.

Det anslag, som för ändamålet kunde varda beviljat, torde böra uppföras såsom ett ordinarie förslagsanslag under åttonde huvudtiteln.

Vad folkskolöverstyrelsen i övrigt i ärendet hemställt hade statskontoret ej funnit föranleda till något uttalande från ämbetsverkets sida.

Departement-
schefen.

Jag delar de hörda myndigheternas mening, att statsunderstöd bör beredas för undervisning i slöjd, såväl manlig som kvinnlig, vid de högre folkskolorna.

Såsom ett värdefullt uppfostringsmedel för skolornas ungdom har slöjdundervisningen så småningom tillvunnit sig allt större uppmärksamhet och blivit allt mera omhuldad från statens sida. Sålunda har särskilt statsunderstöd för undervisning i manlig slöjd vid rikets folkskolor utgått från och med år 1878 och för undervisning i kvinnlig slöjd vid samma skolor från och med år 1897. Från och med läsåret 1905—1906 har särskilt statsbidrag kunnat erhållas för undervisning i manlig slöjd vid statens realskolor och samskolor, och till lärarinnor i kvinnligt handarbete vid statens samskolor har arvode utgått av statsmedel från och med sagda läsår. Enligt 1911 års riksdags beslut angående avlöningsförmåner åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor kan undervisning i slöjd meddelas jämväl vid dessa skolor. Att slöjd därjämte införts vid statens folkskoleseminarier och de med dessa förenade övningsskolorna är en naturlig konsekvens av den stora utsträckning, som slöjdundervisningen vunnit inom folkskolorna.

Men om det sålunda befunnits ändamålsenligt att upptaga slöjd såsom ett ämne inom nu nämnda läroanstalter, torde slöjden i minst lika hög grad vara förtjänt av en plats inom den högre folkskolan. Detta först och främst av samma skäl, som varit bestämmande för slöjdundervisningens upptagande inom folkskolor, realskolor och samskolor m. fl., men därjämte och framför allt på grund av den högre folkskolans särskilda uppgift. Såsom redan i det föregående blivit omförmålt, har nämligen den högre folkskolan till ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning, utan att barnen därigenom dragas från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning för duglighet och hårdighet vid arbete. För vinnande av detta mål torde ett sådant ämne som slöjd, vilket i alldeles särskild grad åsyftar lärjungarnas utbildning i praktisk riktning, näppeligen böra lämnas å sido.

Också hava styrelserna för vissa högre folkskolor redan tidigare insett detta och fördenskull, så gott sig göra låtit, anordnat undervisning i slöjd vid dessa skolor. Enligt vad jag inhämtat förekommer numera slöjdundervisning vid ungefär en tredjedel av de högre folkskolorna. Men endast vid ett fåtal, där omständigheterna i ekonomiskt och i andra avseenden varit särdeles gynnsamma, har denna undervisning kunnat ordnas på ett något så när tillfredsställande sätt. De hittills vunna erfarenheterna i fråga

om slöjdundervisning vid de högre folkskolorna giva således vid handen, att slöjden icke kan, utom i undantagsfall, påräkna någon större utbredning inom dessa skolor eller bliva av någon nämnvärd betydelse för lärjungarna, för så vitt icke staten lämnar understöd till denna undervisning.

Beträffande slöjdens anordning i den högre folkskolan är jag ense med folkskolöverstyrelsen däri, att undervisningen i detta ämne likaväl som undervisningen i den högre folkskolans övriga ämnen måste anpassas efter lärjungarnas mera utvecklade krafter och den börjande ungdomsålderns strävanden. Den får således varken med avseende på art eller omfattning inskränkas till vad som förekommer i folkskolan utan bör i stället huvudsakligen utgöra en fortsättning och vidare utveckling i praktisk riktning av slöjdundervisningen i denna skola.

Vid slöjdundervisningens anordnande i övrigt synes stor frihet lämpligen böra lämnas åt de särskilda skolorna, så att varje skola i fråga om såväl slöjdarter som tid för undervisningen må kunna rätta sig efter föreliggande omständigheter. Sådan frihet har hittills lämnats ifrågavarande skolor beträffande övriga undervisningsämnena, endast med den inskränkingen, att undervisningen vid skolan skall pågå ett visst minimiantal veckor under året. Några allmänna bestämmelser rörande läroämnen, lärokurser och läroplan äro icke meddelade, utan föreskrifter härom givas särskilt för varje skola i ett av Kungl. Maj:t godkänt reglemente. Det kan därför medgivas de olika skolorna att i nyssnämnda avseenden inom vissa gränser inrätta sig efter inom orten förefintliga behov. Ehuruval de flesta högre folkskolor hittills avsett att meddela en mera teoretisk bildning, har dock på grund av nyssnämnda frihet en viss differentiering börjat inträda, och skolor med mera praktisk läggning och mera direkt på näringslivet syftande undervisning börjat uppstå. Önskligt vore, att en sådan differentiering kunde fortgå, så att den högre folkskolan alltmer komme att motsvara det praktiska livets och särskilt näringslivets krav. Ur denna synpunkt torde det ligga vikt uppå, att den högre folkskolan icke alltför mycket bindes vid valet av slöjdarter och vid bestämmandet av tid för undervisningen i slöjd.

Av slöjdarter, som främst borde förekomma, har folkskolöverstyrelsen angivit, för gossarna snickerislöjd, svarvning och metallslöjd samt för flickorna klädsömnad och vävnad ävensom förfärdigande i övrigt av textilarbeten. Detta överstyrelsens uttalande kan jag visserligen biträda, men jag vill därvid uttryckligen betona, att de nämnda slöjdarterna endast böra betraktas såsom exempel på sådana, som man i främsta rummet har att tänka på, när det gäller att träffa ett val. Det synes mig således icke

nödvändigt, att samtliga dessa slöjdarter förekomma vid en och samma skola. Icke heller bör något hinder läggas för att en annan slöjdart upptages vid sidan av någon av de nämnda eller såsom den förnämsta eller till och med såsom den enda i skolan förekommande, därest sådant skulle vara ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena på orten.

Men om sålunda stor frihet bör lämnas varje skola vid val av slöjdarter, bör tydligen å andra sidan garanti finnas för att sagda frihet icke missbrukas. Sådant garanti torde lämpligast vinnas på det sätt, som folkskolöverstyrelsen angivit; således därigenom, att överstyrelsen, som för slöjdundervisningen har särskilt sakkunnigt biträde hos sig anställt, be-myndigas att granska och godkänna planen för slöjdundervisningen i varje särskild skola.

Beträffande den undervisningstid, för vilken statsunderstöd skulle utgå, kan jag på skäl, som folkskolöverstyrelsen anført, helt ansluta mig till överstyrelsens förslag, och anser jag således, att statsbidrag för undervisning i slöjd vid högre folkskola bör utgå för minst 60 och högst 216 timmar under läsåret, under förutsättning att dessa timmar äro förlagda utanför den vanliga, i vederbörlig ordning fastställda lärotiden.

I överensstämmelse med vad jag i det föregående anført rörande önskvärdheten av de högre folkskolornas differentiering finner jag folkskolöverstyrelsens förslag om slöjdundervisningens anordning i vissa fall på sådant sätt, att den erhåller en mera yrkesmässig karaktär, vara synnerligen välbetänkt. Vad överstyrelsen anført rörande det mått av tid, som skulle krävas för undervisningen i dylika fall, ävensom rörande tidens förläggning delvis inom den vanliga timplanen kan jag biträda.

Med den läggning av slöjdundervisningen, som nu blivit antydd, måste tydligen, såsom ock vissa av de hörda myndigheterna påpekat, större anspråk ställas på lärarna, än vad som är nödigt, då det gäller undervisning på de lägre skolstadierna. En mångsidigare och grundligare utbildning måste därför av dem krävas; bland annat måste de i allmänhet vara hemmastadda i ett flertal slöjdarter. Vidare, eftersom teckning till ganska stor utsträckning ingår i den praktiskt lagda slöjdundervisning, som här är i fråga, måste hos lärarna i manlig slöjd förutsättas en god utbildning särskilt i projektions- och mönsterritning och hos lärarinnorna i kvinnlig slöjd utbildning särskilt i frihandsteckning och mönsterritning. Därutöver böra lärarna, såväl de manliga som de kvinnliga, enligt min mening besitta förtrogenhet med vår svenska hemslöjd, i synnerhet allmogeslöjden, så att de förmå öppna lärjungarnas ögon för det goda och värdefulla i denna samt för sin egen undervisning tillgodogöra sig densamma, i den

mån så kan ske. I sådana fall, då slöjden skall erhålla en mera yrkesmässig karaktär, fordras tydligen av läraren eller lärarinnan speciell yrkeskicklighet, om möjligt förvärvat genom yrkesutövning under någon tid.

Den kompetens, som ifrågavarande lärare och lärarinnor sålunda måste äga, kan emellertid under nuvarande förhållanden icke förvärvas vid en och samma läroanstalt och således icke intygas genom en viss examen. Fastmera måste denna kompetens vinnas under genomgåendet av flera olika utbildningskurser. I fråga om de kvinnliga lärarkrafterna ligger visserligen den tanken nära, att man för anställning vid högre folkskola skulle kunna kräva samma kompetens, som beträffande lärarinnor i kvinnligt handarbete vid statsunderstödda enskilda läroanstalter fordras för rätt till lönetursberäkning för uppflyttning i högre lönegrad och som väl i regel numera är till finnandes hos de lärarinnor i kvinnligt handarbete, som anställas vid statens samskolor. Av det förut anförda torde dock vara klart, att de krav, som ställas på en lärarinna i kvinnligt handarbete vid en statsunderstödd enskild läroanstalt eller vid en statens samskola, icke alltid sammanfalla med dem, vilka måste ställas på en slöjdlärarinna i en högre folkskola med den särskilt praktiska läggning, som slöjden där bör hava. Tvärtom torde dessa krav i de flesta fall bliva ganska olika och ingalunda lägre utan snarare vidsträcktare, när det gäller lärarinna vid högre folkskola. Då fråga uppstår om anställande av lärare eller lärarinna i slöjd vid högre folkskola, synes mig alltså, beträffande kompetens för sådan anställning, ingen annan väg lämpligen kunna väljas, åtminstone tillsvidare, än den av folkskolöverstyrelsen föreslagna: att de sökandes kompetens prövas och behörighet för anställning meddelas för varje särskilt fall. Av skäl, som folkskolöverstyrelsen anført, torde meddelandet av sådan behörighet kunna uppdragas åt folkskolöverstyrelsen.

Vad beträffar statsunderstödet för ifrågavarande undervisning kan man tänka sig olika grunder för dess beräkning. Antingen kan det, i likhet med vad som skett i fråga om manlig slöjd vid de allmänna läroverken, bestämmas till ett visst belopp för varje slöjdavdelning, eller ock kan det, såsom förhållandet är med avseende på folkskolan, utgå med visst belopp för undervisningstimme. Folkskolöverstyrelsen har förordat det sistnämnda beräkningssättet. På grund av vad jag i det föregående anført rörande lämpligheten av att låta varje skola anordna sin slöjdundervisning efter de lokala förhållandenas krav, instämmer jag härutinnan med överstyrelsen. Likaledes biträder jag överstyrelsens förslag, att statsunderstödet må utgå såsom bidrag till lärarnas avlöning.

Vid bestämmandet av statsunderstödet storlek enligt den antagna beräkningsgrunden torde man emellertid hava att taga hänsyn till de kostnader, som de särskilda skolorna måste underkasta sig ej blott för lärarnas avlöning, utan även för anskaffande och underhåll av slöjdlokaler, inventarier, verktyg och materialier.

Ur dessa synpunkter hava flera av de hörda myndigheterna såsom sin mening uttalat, att statsbidraget till den högre folkskolan bör utgå med högre belopp än det, som för närvarande utgår till folkskolan. Folkskolöverstyrelsen har föreslagit, att bidraget skulle sättas till 1 krona 50 öre i timmen för såväl manlig som kvinnlig slöjd. Statskontoret har visserligen ansett, att statsbidraget borde utgå med högre belopp till den högre folkskolan än till folkskolan, men har dock hållit före, att det skulle kunna sättas lägre än vad folkskolöverstyrelsen föreslagit samt att därvid borde iakttagas, att bidraget till undervisning i kvinnlig slöjd bleve proportionsvis mindre än till undervisning i manlig slöjd. Denna sin mening har statskontoret grundat huvudsakligast på en jämförelse med de nuvarande bestämmelserna rörande slöjden i folkskolan.

Vid bedömandet av frågan om statsbidragets storlek synes det mig emellertid omöjligt att enbart av sistnämnda bestämmelser draga några riktiga slutsatser med avseende på de högre folkskolorna, då det ju, enligt vad jag i det föregående påvisat, i de högre folkskolorna är fråga om ett helt annat slag av slöjd än det i folkskolorna förekommande. Vill man söka jämförelser med andra skolor, har man tydligen att vända sig till sådana statsskolor eller kommunala skolor, där undervisning meddelas åt ungdom på samma åldersstadium som de högre folkskolornas, alltså närmast till statens realskolor och samskolor samt till de kommunala mellanskolorna.

Vad då beträffar arvodet till lärarinna i kvinnligt handarbete, så utgår detta vid statens samskolor med 1 krona 50 öre i timmen och vid de kommunala mellanskolorna med minst 65 kronor för veckotimme, det vill säga, efter 38 läsveckor räknat, 1 krona 71 öre i timmen. Med hänsyn härtill synes arvodet till slöjdlärarinna i högre folkskola icke kunna beräknas lägre än till 1 krona 50 öre i timmen. I vissa fall torde den behövliga lärarkraften kunna erhållas för detta arvode, men föga troligt är, att arvodet i allmänhet kommer att stanna vid nämnda belopp. Arvodet måste nämligen beräknas högre, i samma mån som slöjden får en mera yrkesmässig läggning. Nu kan den kvinnliga slöjden lättare än den manliga anordnas på ett mera yrkesmässigt sätt; den kan erhålla en yrkesmässig karaktär, även om tiden för densamma begränsas till ett mindre antal veckotimmar. Ofta torde det därför bliva nödvändigt

att för undervisningen anlita någon skicklig yrkesutövare i orten, och i sådant fall måste säkerligen arvudet i betraktande av det avbräck, som yrkesutövningen kan komma att lida genom åtagandet av undervisningen i den högre folkskolan, beräknas till 1 krona 75 öre à 2 kronor i timmen, stundom till ännu högre belopp.

Till manlig slöjd i realskolor och samskolor lämnas i statsbidrag 150 kronor för varje slöjdavdelning med minst 15 lärjungar. Då enligt den fastställda läroplanen två veckotimmar äro anslagna till slöjd, utgör detta 75 kronor för veckotimme eller, då läsåret omfattar 38 veckor, 1 krona 97 öre i timmen. Enligt vad jag inhämtat, utgår i vanliga fall hela detta belopp såsom arvode till läraren. Vid kommunal mellanskola är arvudet till lärare i manlig slöjd bestämt till minst 80 kronor för veckotimme, vilket motsvarar 2 kronor 11 öre i timmen. Med hänsyn till dessa arvoden skulle arvudet till lärare i manlig slöjd vid högre folkskola i allmänhet icke böra beräknas lägre än till 2 kronor i timmen. Vid detta belopp torde dock arvudet i allmänhet kunna stanna, enär det i och för sig måste under nuvarande förhållanden anses såsom en ganska skäligen ersättning utom i de fall, då den manliga slöjden erhåller en mera yrkesmässig karaktär. Givetvis måste ersättningen då beräknas högre. Sådana fall torde dock under den närmaste tiden bliva jämförelsevis få.

Vad sedan beträffar kostnaderna för lokaler, inventarier, verktyg och materialier, så bliva dessa påtagligen, vare sig det är fråga om manlig eller kvinnlig slöjd, betydligt större i den högre folkskolan, än då det gäller att anordna vanlig skolslöjd.

Vill man nu verkligen uppmuntra de högre folkskolorna till att på sitt program upptaga en praktiskt lagd slöjdundervisning, torde statsbidraget icke få sättas för lågt. I likhet med folkskolöverstyrelsen kan jag med hänsyn till de kostnader, kommunerna skulle få vidkännas för lärararvode och för anskaffande av lokaler m. m., icke finna, att statsbidraget bör utgå med olika belopp för manlig och för kvinnlig slöjd vid ifrågavarande skolor. Det belopp, överstyrelsen föreslagit såsom statsbidrag — 1 krona 50 öre i timmen — synes mig beträffande såväl den manliga som den kvinnliga slöjden vara väl avvägt.

Jag finner mig även böra biträda vad folkskolöverstyrelsen anført rörande bestämmelser i syfte att undervisningen måtte komma ett skäligt antal lärjungar till godo, rörande lärjungarnas uppdelning i slöjdavdelningar samt om rätt för Kungl. Maj:t att i särskilda fall meddela statsunderstöd utan hinder därav, att någon avvikelse från de allmänna villkoren ägt rum.

Mot överstyrelsens beräkning av det anslag, som för ändamålet skulle vara behöfligt, har jag intet att erinra. I likhet med statskontoret anser jag, att detta anslag bör uppföras såsom ett ordinarie förslagsanslag under åttonde huvudtiteln.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att understöd för undervisning i slöjd vid statsunderstödda högre folkskolor må från och med år 1916 enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, utgå såsom bidrag till lärarens avlöning med ett belopp av 1 krona 50 öre för undervisningstimme, dock med högst 324 kronor årligen för varje skola eller slöjdavdelning, allt under följande villkor:

att undervisningen är anordnad i lämpliga slöjdarter och anpassad för det åldersstadium, som den högre folkskolan avser, samt huvudsakligen utgör en vidare utveckling i praktisk riktning av folkskolans undervisning i slöjd;

att slöjdundervisningen i varje skola eller slöjdavdelning pågår minst 60 och högst 216 timmar årligen utöver den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda tiden; dock att av sistnämnda tid ytterligare högst 216 timmar årligen eller 6 timmar varje vecka må kunna användas till undervisning i slöjd;

att antalet slöjdande lärjungar i skolan vid läsårets början utgjort minst 10 gossar eller 10 flickor och att de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen eller, om antalet gossar eller flickor i skolan icke uppgått till 10, att samtliga i skolan inskrivna gossar eller flickor, så länge de under året tillhört skolan och prövats skäligen kunna deltaga i undervisningen, deltagit däri;

att om i dylik skola antalet slöjdande lärjungar är så stort, att de uppdelats på avdelningar, statsbidrag må utgå för varje avdelning, om de slöjdande i avdelningen vid läsårets början uppgått till minst 10 och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen;

att undervisningen bestrides av lärare och lärarinnor, som enligt prövning av folkskolöverstyrelsen äga därför nödiga insikter och behövlig duglighet; samt att läroplan för slöjdundervisningen blivit av folkskolöverstyrelsen godkänd;

dock med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från nämnda villkor ägt rum;

dels ock på ordinarie stat under riksstatens åttonde huvudtitel uppföra ett förslagsanslag å 10,000 kronor med titel: Till anordnande av slöjd i högre folkskolor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Löwbeer.